

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА

Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

До захисту допущено
Завідувач кафедри
_____ Урсу Н.О.
«___» _____ 2019 р.

Дипломна робота бакалавра
з теми
ОБРАЗИ МІСТА У ВІТРАЖНИХ КОМПОЗИЦІЯХ ІНТЕР'ЄРУ

Виконала: студентка 4 курсу галузі знань 0202
Мистецтво напряму підготовки 6.020208
Декоративно-прикладне мистецтво
денної форми навчання

Головатюк Світлана Олександрівна

Керівник:

Луць С.В., кандидат мистецтвознавства,
старший викладач

Рецензент:

Урсу Н.О., доктор мистецтвознавства, професор

Кам'янець-Подільський

2019

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІТРАЖНИХ ТЕХНІК.....	5
1.1.Історіографія дослідження	5
1.2.Розвиток вітражного мистецтва у світі.....	10
Висновок до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ II.ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРІВ ВІТРАЖНОГО МИСТЕЦТВА....	18
2.1. Вітражні композиції в інтер'єрі.....	18
2.2. Види виконання	22
2.3. Псевдовітраж як вид мистецтва	28
Висновок до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ III. УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ВІТРАЖУ.....	35
3.1 Вплив світового досвіду на українське мистецтво.....	35
3.2. Творчість художників-вітражистів України.....	45
Висновок до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
Додатки.....	63

ВСТУП

Актуальність дослідження визначається сучасними науковими тенденціями переосмислення художніх традицій вітражного розпису як однієї з найдавніших технік живопису на склі, традиції якої в симбіозі з інноваційними методиками широко використовуються сучасними художниками. Вітражний розпис – одна з найдавніших та найпоширеніших технік живопису на склі є, в якому вся або переважна більшість скляної поверхні вітражу, незалежно від ступеня її цілісності (картина може бути виконана на цільному склі або зібрана в оправу з розписних фрагментів), розписана художником власноруч, іноді з вкрапленням фацетного, гранованого або пресованого скла.

Живопис на склі – своєрідний феномен професійного та народного мистецтва, основи якого почали формуватися ще за часів Візантійської імперії, розвивався протягом багатьох століть, набуваючи різноманітних стилістичних форм, тематичного та сюжетного спрямування, відповідно до типів художнього мислення історичних епох. Надзвичайної своєрідності вираження живопис на склі набуває наприкінці XIX – на поч. XX ст., у специфічних формах стилю модерн.

Аналіз публікацій засвідчує наявність багатьох праць зарубіжних та вітчизняних науковців як ґрунтовних досліджень, так і наукових розвідок, присвячених виявленню специфіки вітражного розпису як однієї з технік живопису на склі. Варто згадати праці зарубіжних учених: І. Галицького, Т. Волобаєвої.), О. Зоннтаг, Т. Княжицької, 2001 р.), а серед вітчизняних – Р. Грималюка («Вітражний іконостас Світо-Івано-Усікновенського храму у Харкові», 2009 р.), Б. Задорожнього («Сучасний вітраж як особливий елемент декору в церковній архітектурі», 2013 р.) та ін. Проте, у названих працях проаналізовано лише деякі аспекти вітражного розпису, що й зумовлює доцільність здійснення більш детального дослідження й вибору даної теми.

Мета дослідження – вивчити становлення та розвиток українського вітражного мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Опрацювати літературу з обраної теми.
2. Розкрити сутність і специфіку створення традиційного та сучасного вітражів
3. Дослідити вплив світового досвіду на українське мистецтво вітражів.
4. Охарактеризувати творчість провідних вітражистів України.

Об'єкт дослідження – твори вітражного мистецтва в інтер'єрах міст України.

Предмет дослідження – технології створення вітражів.

Практичне значення роботи. Матеріали даної роботи можуть бути використанні у вивченні сучасної вітражистики в Україні у контексті спостереження за її розвитком з початку заснування жанру.

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи 59 сторінок.

ВИСНОВКИ

Вітраж як вид декоративно-монументального живопису виконує ідеологічні і пізнавальні завдання, а також служить сферою створення предметних естетичних цінностей, будучи однією з найбільш досконалих форм праці людини.

Вітраж відбиває моральний зміст певної епохи, філософські ідеї, її соціальний розвиток. Він досить потужно діє на почуття і думки людей, що найбільше прослідковується у Середньовіччі, багато творів готичного вітражу несуть у собі духовну і сакральну цінність.

У кращих творах митців минулого, а також у виробках сучасних вітражистів органічно поєднується зміст, форма і техніка виконання з функціональним та декоративним призначенням. Ні форма виробів, ні характер їх виконання ніколи не залишалися незмінними, оскільки кожен майстер, дотримуючись традиційних прийомів, завжди вносив у витвір щось своє.

Конкретні історико-соціальні фактори зумовлювали періоди спадів і піднесенень у вітражному мистецтві. Та ніколи не підтверджувалася думка щодо відмирання традицій вітражного мистецтва України.

Так в останні роки великий внесок в вітражне мистецтво як Європи, так і конкретно України внесли технологічні новинки американців. Винайдення ними нової технології варіння так званого «американського скла», успіхи в варінні переливчастого неоднорідного скла, відкриття чавунної арматури, винайденого Тіффані знаменитого райдужного «фаврильного» скла, мідного фойлу, ідея підпорядкування вітража штучному освітленню дали неосяжні можливості для інтенсивного розвитку мистецтва вітража.

Аналізуючи стилістичне, тематичне та ідейне спрямування церковних вітражів початку ХХ століть на Україні не можемо вважати, що сюжетний вітраж був штучно «перенесеним» з католицької традиції до українських церковних споруд, хоча і, суб'єктивно підходячи до даного питання, не можемо

заперечувати факту існування унаслідувань «модерних» течій та розповсюдження «європейського» мистецтва на територіях західноукраїнських земель. Без сумніву, на формування українського церковного вітражу початку ХХ століття мав великий вплив розвиток цього виду мистецтва в країнах Західної та Центральної Європи. Вітраж міцно входить в образно-конструктивну систему інтер'єру української церкви, своєрідно трансформуючись у новий яскраво виражений вид монументального мистецтва із характерними стилістичними зразками. Мистецтво вітража розвивалося паралельно з технічним прогресом.

Вітраж, що вийшов з надр архітектури, зайняв самостійне гідне місце разом з іншими видами образотворчого мистецтва. Вітраж і сьогодні, є однією з найпрекрасніших форм декоративного мистецтва. Завдяки гармонійному поєднанню кольору і світла, що створює особливу атмосферу, що зачаровує, вітраж не залишає нікого байдужим і викликає щире захоплення глядачів. Досвід майстрів віражного мистецтва використовується і до цього дня, а старі творіння середньовічного вітражу є неповторними.

Дана дипломна робота є спрямованою на вивчення вітражного мистецтва в українських сакральних спорудах. Розглядається історія появи вітража, його символічне й духовне значення для християнської західноєвропейської культури. Завдання, яке потрібно було розв'язати – це вивчити наукову літературу на дану тему; виявити технологічні принципи виконання твору; узагальнити теоретичні знання; підібрати ілюстративний матеріал. Викладеною є й актуальність теми.

Мета і об'єкт дослідження відповідають зазначеним. Завдання досліджуваної тематики виконані.

У роботі проаналізовано специфічні особливості вітража і технологію створення автентичного вітража католицького храму за середньовічною і сучасною технологією.

Матеріали даної роботи можуть бути використанні у вивченні сучасної вітражистики в Україні у контексті спостереження за її розвитком з початку заснування жанру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюльов Ю.О. Мистецтво львівської сецесії. – Львів: Центр Європи, 2005. – 184 с., 385 іл.
2. Бокотей А. А. Львівська національна академія мистецтв. – К. : Логос, 2010. – С. 24-26.
3. Грималюк Р.М. Вітражі Львова кінця ХІХ – початку ХХ століття. – Львів: Афіша, 2004. 240 с.
4. Грималюк Р.М. Вітраж у кам'яницях Львова // Альманах, 95/96. — С. 187.
12. Грималюк Р.М. Чарівна таїна вітражів // Дзвін. – 1994. – № 9. – С. 151-155.
5. Васнецова С. Н. Тиффани Луис Комфорт – М. : Искусство, 2004. – С. 44.
6. 1. Вуйцик В.С. Державний історико-архітектурний заповідник у Львові. — Львів: Каменяр, 1991. 175 с.;
7. Вуйцик В., Липка Р. Зустріч зі Львовом. – Львів: Каменяр, 1987. – 240 с.
8. Вуйцик В. Зустріч зі Львовом / В. Вуйцик, Р. Липка. – Л. : Прометей, 1987. 124 с.
9. Газарян С. С. Прекрасное своими руками. М. : Детская Литература, 1979. 43 с.
10. Гах І. Диво вікна П.І.Холодного // Людина і світ. -Київ, 1990. – № 10-12. – С.12.
11. . Гах І.Вітражне мистецтво на землях Галичини // Матеріали наук. конф. «Історія релігії на Україні». Львів : Логос, 1993. С. 14-16.
12. . Гах І. Культовий вітраж в історії національного мистецтва // Матеріали наук. конф. «Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи». Київ-Львів: ЛАМ,1995. С. 83-89.
13. Гах І. Становлення українського вітражу // Образотворче мистецтво. К., 1998. – № 2. –С.15-17;
14. Гах І. Проблеми реставрації галицького вітражу кінця ХІХ поч. ХХ ст. // Будуємо інакше. Львів,1998. – №1. – С. 4-6.
15. Гах І. Галицький церковний вітраж початку ХХ ст.: співпраця краківської фірми Г.Желенського з українськими художниками-вітражистами //

Матеріали міжн. наук. конф. «Українсько-польські відносини в ХХ ст.: державність, суспільство, культура» - Тернопіль, 1999. С. 229-240.

16. Гах І. Українське сакральне мистецтво: проблеми розвитку, збереження і реставрації // Київська церква. (Львів-Київ), 2000. – № 2(8). - С. 100-101.

17. Гах І. Вітражні імпровізації львівської професійної асоціації художників-вітражистів «Вікно» // Каталог виставки (вступна стаття). Львів: Малті М., 2000.

18. Гах І. У світлі вітражного «Вікна» // Київська церква. (Львів-Київ). 2001. – № 2-3 (13-14). – С. 274-275.

19. Гах І. Львівський культовий вітраж: історії минулого у майбутнє // Різдво Христове (статті і матеріали). – Львів : Логос, 2001. С. 188 -191;

20. Гах І. Вітражний світ «Вікна» (короткий підсумок пройденого) // Будуємо інакше. Львів, 2001. С. 4-5.

21. Гах І. Західноукраїнський вітраж – проблеми збереження та реставрації // Матеріали ІІІ міжн. наук.-практ. конф. «Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток». Київ, 2001. С. 29-30.

22. Гах І. Вітражі фірми Tiroler Glasmalerei und Mosaikanstalt у церквах Львова// Вісник Львівського Університету (мистецтвознавство). Львів, 2002. С.161-167.

23. Гах І. Становлення та розвиток класичного вітражу в інтер'єрі української сакральної архітектури ХVІ - ХХ ст. // Народознавчі зошити. - Львів, 2003. – № 1-2. –С. 240-246.

24. Гах І. З історії становлення церковного вітража // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 2004. Т. ССXLVІІІ. С. 362-371.

25. Геніна Т. Дзеркало в інтер'єрі. Віддзеркалення досвіду провідних московських архітекторів // Інтер'єр. М. : 2003. – № 47. – С. 34-35.

26. Гильде У. С. Дзеркальний світ. М. : Искусство, 1982. 156 с.

27. Голубева О. Л. Основы композиции М. : Изобразительное. искусство, 2001. 120 с.

28. Голубець О. М. Львівська кераміка. К. : Наукова думка, 1991. 108 с.

29. Горняткевич А. Д. Горняткевич Дам'ян-Михайло Антонович // Енциклопедія сучасної України / Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклопедичних дослід. НАН України. – Редкол. І. М. Дзюба (та ін.). – К., 2006. – Т. 6: 712с.
30. Грималюк Р. Вітраж у кам'яницях Львова // Альманах. – 1991. – №95-96. – С. 25-29.
31. Грималюк Р. Вітражі Петра Холодного // Дзвін. – 1991. – №11. – С.150-154.
32. Грималюк Р. Вітражний ансамбль церкви у Мражниці // Альманах. – 1990. – №94. – С. 115-116.
33. Грималюк Р. Забуте ймення (сторінки життя і творчості П. І. Холодного) // Сумління. – 1991. – № 14. – С. 87-88.
34. Грималюк Р. Чарівна таїна вітражів. Вітражне мистецтво західних теренів України // Дзвін. – 1994. – № 9. – С. 151-154.
35. Дзаккария Д. Декорируем стеклом: предметы интерьера, витражи. М. : Ниола-Пресс, 2007. 160 с.
36. Климов Р. Б. Загальна історія мистецтв: навчальний посібник. М. : Искусство, 1956. 320 с.
37. Ковалевська А. Перегородка як трансформер простору. Львів : Родос, 2001. С. 164-176.
38. Куцакова Л. Своими руками / Л. Куцакова. М. : Просвещение, 1989. 225 с.
39. Ланцетти А. Г. Изготовление художественного стекла / А. Г. Ланцетти, М. Л. Нестеренко. М. : Высшая школа, 1987. 304 с.
40. Лебедева В. Советское монументальное искусство шестидесятых годов. М. : Искусство, 1969. 384 с.
41. Литвиненко С. З. Технологія гравірування. Л. : Вітражна майстерня, 1998. 112 с.
42. Лонгинова З. Своими руками. М. : Просвіта, 1983. 126 с.

43. Маркон Ф. Художественное стекло в интерьере: Практическое руководство. М. : Ниола-Пресс, 2007. 80 с.
44. Медведєв Ю. Лампи епохи дизайну. Харків : Ілюмінатор, 2003.– С. 15-17.
45. Минухин Е. Витражи. М. : Рига, 1959. 248 с.
46. . Нога О. Іван Левинський. Львів: Основа, 1993. 78 с.
47. Овсїйчук В. Архітектурні пам'ятки Львова. Л. : Прометей, 1969. 242 с.
48. Рагин В. Искусство витража от истоков к современности.: Белый город, 2004. 288 с.
49. Радомський В. Вітражі Валерія Шаленка // Сучасність, 1998, № 3. С.145.
50. Седман Э. Роспись по стеклу: Практическое руководство М. : Ниола-Пресс, 2008. 104 с.
51. Синеглазова М. О. Роспись по стеклу. М.:Издательский Дом, 2005. 112 с.
52. Скворцов К. А., Художня обробка металу, скла, пластмаси М. : Профиздат, 2004. 68 с.
53. Соколюк Г. Вітражі харківських митців. К. : Наука і культура, 1987. 156 с.
54. Стельмащук Г. Штрих до портрета майстра вітражу //Львівська академія мистецтв : альманах, мистецький науково-популярний ілюстрований щорічник, 1994. 126 с.
55. Стокс Л. Л. Живопись на стекле. М. : Искусство, 1999. 47 с.
56. Уилли Е. Искусство цветного и декоративного стекла М. : Искусство, 1997. 156 с.
57. Урсу Н.О., Гуцул І.А. Теоретичні основи композиції : навчально-методичний посібник для студентів ЗВО художніх та художньо-педагогічних спеціальностей. Вид. 2. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 166 с.
58. Урсу Н.О. Нариси з історії образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини : навчальний посібник для студентів художніх спеціальностей. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. 224 с.

59. Урсу Н.О. Подомініканський костел св. Миколая в Кам'янці-Подільському. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 116 с.
60. Митці Кам'янця-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, удожники : монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисін Я.І., 2016. 240 с.
61. Хрусталева З. Скло в інтер'єрі. С-Пб. : Диля, 2005. 192 с.
62. Чеченіна Є. Скляні стіни, дзеркальна стеля // Новини ринку нерухомості – 2001. – № 28 (23). С. 7-10.
63. Шелковников Б. А. Російське художнє скло. М. : Искусство, 1969. 118 с.
64. Шумська М. Вітраж в архітектурному середовищі міст Західної України у першій третині ХХ ст. (до історіографії питання). ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. Вип. 23. С. 419-426.
65. Эткин Д. Скло для початківців. К. : Арт-родник, 2005. 80 с.
66. Якушева М. С. Искусство витража. Принципы построения композиции. М. : Издательство имени В. Шевчука, 2011. 220 с.
67. Czapczynska-Kleszczynska D. Witraze w Krakowie Dzieła i twórcy. Kraków: Krakowska Teka Konserwatorska, 2005. 160 s.